

Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos

Ignas Gagas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6167
El. paštas ignas.gagas@tf.stud.vu.lt

Conditions for the Release of the Whistleblower from Criminal Liability

Ignas Gagas

(Vilnius University (Lithuania))

The application of the release from criminal liability requires the fulfilment of all four conditions set out in Article 39² (1) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania: 1) recognition of the person as a whistleblower under the Law on the Protection of Whistleblowers of the Republic of Lithuania; 2) confession of the committed criminal act; 3) active assistance in disclosing the criminal act committed by another person; 4) the criminal act that the person helped to disclose is more dangerous by its nature than the criminal act committed by the person himself. This scientific article reveals the content and problematic aspects of the conditions for the release of the whistleblower from criminal liability. In addition, the compliance of the provisions of the Law on the Protection of Whistleblowers with the requirements set out in Directive (EU) 2019/1937 regarding the definition of the whistleblower status is assessed. The conditions are not thoroughly disclosed in Case Law, and there is limited academic research on this topic. Considering this, the content of the conditions has been analysed through the Case Law and Criminal Law doctrine regarding essentially identical conditions established in other articles of the General Part of the Criminal Code.

Keywords: release from criminal liability, protection of whistleblowers.

Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos

Ignas Gagas

(Vilniaus universitetas (Lietuva))

Pranešėjo atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės taikyti yra būtina visų keturių Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 39² straipsnio 1 dalyje įtvirtintų sąlygų visuma: 1) asmens pripažinimas pranešėju pagal Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą; 2) prisipažinimas apie padarytą nusikalstamą veiką; 3) aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką; 4) nusikalstama veika, kurią asmuo padėjo atskleisti, pagal savo pobūdį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Šiame moksliniame straipsnyje atskleidžiamas pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų turinys ir probleminiai aspektai. Be to, įvertinama Pranešėjų apsaugos įstatymo nuostatų atitiktis Direktyvoje (ES) 2019/1937 keliams reikalavimams dėl pranešėjo statuso apibrėžties. Teismų praktikoje pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos nėra išsamiai atskleidžiamos, o ir mokslinių tyrimų, susijusių su pranešėjo atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės, atlikta nedaug. Atsižvelgiant į tai, pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų turiniui atskleisti buvo analizuota teismų praktika ir baudžiamosios teisės doktrina dėl iš esmės identiškų sąlygų, įtvirtintų kituose Baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies straipsniuose.

Pagrindiniai žodžiai: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, pranešėjų apsauga.

Received: 18/07/2025. **Accepted:** 22/10/2025

Copyright © 2025 Ignas Gagas. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Ivadas

2019 m. spalio 23 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos¹ (toliau – Direktyva (ES) 2019/1937). Dideli skandalai, pradedant „LuxLeaks“, baigiant „Panama“ ir „Paradise“ dokumentais, „Dieselgate“ arba „Cambridge Analytica“, atkreipė Europos Sąjungos (toliau – ES) dėmesį į tai, kaip viešojo ir privataus sektorių organizacijų ar įmonių viduje daromi pažeidimai gali smarkiai pakenkti viešajam interesui². Daugeliu atvejų šie skandalai ir žala, kuri buvo padaryta aplinkai, visuomenės sveikatai ir saugumui, taip pat nacionaliniams ar ES viešiesiems finansams, išaiškėjo dėl to, kad žmonės, susidūrę su pažeidimais savo darbe, apie juos pranešė³. Siekiant suteikti pranešėjams apsaugą nuo atsakomųjų veiksmų ir skatinti pranešimų teikimą bei stiprinti ES teisės veiksmingumą, Direktyvoje (ES) 2019/1937 nustatyti minimalūs standartai ES lygmeniu, turint tikslą užtikrinti aukštą subalansuotos ir veiksmingos apsaugos lygį asmenims, pranešantiems apie ES teisės pažeidimus pagrindinėse politikos srityse, kuriose tokie pažeidimai gali pakenkti viešajam interesui⁴.

Lietuvos teisėje Direktyvos (ES) 2019/1937 nuostatos įgyvendintos Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatyme⁵ (toliau – Pranešėjų apsaugos įstatymas; PAĮ), kuriame nustatytos apie pažeidimus įstaigose pranešusių asmenų teisės ir pareigos, jų teisinės apsaugos pagrindai ir formos, taip pat šių asmenų apsaugos, skatinimo ir pagalbos jiems priemonės. PAĮ 15 straipsnyje nustatyta, kad pranešėjas, dalyvavęs darant pažeidimus ir apie tai PAĮ nustatyta tvarka pranešęs kompetentingai institucijai, teisės aktų nustatyta tvarka gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės už dalyvavimą darant šiuos pažeidimus. Pranešėjų apsaugos įstatyme nėra atskleidžiama, nuo kokios teisinės atsakomybės rūšies gali būti atleidžiamas pranešėjas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso⁶ (toliau – Administracinių nusižengimų kodeksas) 21¹ straipsnyje nustatytas pranešėjo atleidimas nuo administracinės atsakomybės už padarytą administracinį nusižengimą, o Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁷ (toliau – BK) 39² straipsnyje – pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės už padarytą baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkų nusikaltimą. Pažymėtina, kad Direktyvoje (ES) 2019/1937 nėra keliama reikalavimų ES valstybėms narėms nacionalinėje teisėje nustatyti pranešėjų, padariusių administracinius nusižengimus ar nusikalstamas veikas, atleidimą nuo administracinės ar baudžiamosios atsakomybės⁸. Taigi, Pranešėjų apsaugos įstatyme nacionaliniu

¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos. *OJ L 305*, 2019, p. 17–56.

² ES Komisija (2018-04-23). *ES Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl pareiškėjų apsaugos stiprinimo ES lygmeniu*. COM/2018/214 final [interaktyvus]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52018DC0214>.

³ ES Komisija (2018-04-23). *ES Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl pareiškėjų apsaugos stiprinimo ES lygmeniu*. COM/2018/214 final [interaktyvus]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52018DC0214>.

⁴ ES Komisija (2024-07-03). *ES Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyvos (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos įgyvendinimo ir taikymo* [interaktyvus]. https://commission.europa.eu/document/download/7cc63350-88c9-4c0b-a46e-04fc11e673e7_en?filename=COM_2024_269_1_EN_ACT_part1_v6.pdf, p. 1.

⁵ Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. XIII-804. TAR, 2017, 19743.

⁶ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. 2015 m. birželio 25 d. Nr. XII-1869. TAR, 2015, 11216.

⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.

⁸ Direktyvos 2019/1937 21 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad pranešimų teikėjams netaikoma atsakomybė, susijusi su informacijos, kuri pranešta ar viešai paskelbta, įgijimu arba prieiga prie jos, jeigu toks įgijimas arba prieiga nėra savarankiška nusikalstama veika, o įgijimo ar prieigos, kuri yra savarankiška nusikalstama veika, atveju baudžiamąjį

lygiu nustatyta papildoma pranešėjų apsaugos priemonė – pranešėjų atleidimas nuo atsakomybės už jų padarytus teisės pažeidimus.

2018 m. gruodžio 20 d. buvo priimtas BK papildymo 39² straipsniu įstatymas⁹, kuriuo BK VI skyriuje buvo įtvirtinta nauja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis – pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokiu būdu siekta: 1) tinkamai įgyvendinti PAĮ 15 straipsnį; 2) įtvirtinti galimybę nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti asmenis, kurie aktyviai padeda atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas; 3) paskatinti šiuos asmenis apie minėtas nusikalstamas veikas pranešti teisėsaugai bei visapusiškai bendradarbiauti jas atskleidžiant¹⁰.

Šiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšiai taikyti yra būtina visų keturių BK 39² straipsnio 1 dalyje numatytų sąlygų visuma: 1) asmens pripažinimas pranešėju pagal Pranešėjų apsaugos įstatymą, ir 2) asmens prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką, ir 3) aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką, ir 4) nusikalstama veika, kurią asmuo padėjo atskleisti, pagal savo pobūdį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Svarbu pažymėti, kad tai yra diskrecinis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kuris reiškia, kad, net ir nustatčius vienu metu visas keturias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, teismas sprendžia, ar konkrečioje situacijoje reikia taikyti pranešėjo atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės.

Lietuvoje mokslinių tyrimų, susijusių su pranešėjų apsauga, atlikta nedaug. Lietuvos teisės doktrinoje daugiausia dėmesio skiriama pranešėjo sampratos, asmens pripažinimo pranešėju procedūros bei pranešėjams taikomų pagalbos ir skatinimo priemonių atskleidimui¹¹, pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės¹² bei Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų (pavyzdžiui, *Halet prieš Liuksemburgą* ir *Guja prieš Moldovą*)¹³ analizei. Be to, pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tema parengta keletas magistro darbų¹⁴. Užsienio valstybėse yra atlikta mokslinių tyrimų, susijusių su pranešėjų apsauga, tačiau tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, nerasta. Užsienio mokslinėse publikacijose pateikiama Direktyvos (ES) 2019/1937 taikymo srities, pranešimo procedūrų ir apsaugos priemonių analizė¹⁵. Pranešėjo atleidimo

atsakomybę ir toliau reglamentuoja taikytina nacionalinė teisė. Direktyvos 2019/1937 preambulės 28 punkte pažymėta, kad šia direktyva tam tikromis sąlygomis turėtų būti numatomas ribotas atleidimas nuo atsakomybės, įskaitant baudžiamąją atsakomybę, konfidencialumo pažeidimo atveju.

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymas. 2018 m. gruodžio 20 d. Nr. XIII-1844. TAR, 2018, 21873.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/740bf8e0db6d11e8820ea019e5d9ad04?jfwid=hp3bv0m85>.

¹¹ ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta; BLIUJENĖ, Gintarė (2020). Pranešėjų apsauga: teisinis reguliavimas ir jo taikymo pirmieji metai Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 29(1), 113–129 [interaktyvus]. DOI 10.13165/JUR-20-27-1-06.

¹² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

¹³ VILKELYTĖ, Simona (2023-02-27). „Ką sako naujausia Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika: pranešėjas ar pasakotojas?“ [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/02/27/s-vilkelyte-ka-sako-naujausia-europos-zmogaus-teisiu-teismo-praktika-pranešas-ar-pasakotojas/>.

¹⁴ BIVEINYTĖ, Roberta (2022). *Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas; VAIZGĖLAITĖ, Eglė (2024). *Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės problematika Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė, Vytauto Didžiojo universitetas.

¹⁵ ABAZI, *Vigilencia* (2020). The European Union Whistleblower Directive: A ‘Game Changer’ for Whistleblowing Protection? *Industrial Law Journal*, 49(4), 640–656 [interaktyvus]. DOI 10.1093/indlaw/dwaa023; VAN WAEYENBERGE, Arnaud and DAVIES, Zachariah (2020). The Whistleblower Protection Directive (2019/1937): A Satisfactory but Incomplete System. *European Journal of Risk Regulation*, 12 (2021), 236–244 [interaktyvus]. DOI 10.1017/err.2020.87; BALAN, Emil and TUDORASCU, Mihaela-Miruna (2022). The Whistleblower. Evolution and Perspectives. *The Academic Journal of Law and Governance*, 10, 53–63; ir kt.

nuo baudžiamosios atsakomybės institutas galioja daugiau kaip šešerius metus, tačiau teismų praktikos dėl pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės beveik nėra, o esama – išsamiai neatskleidžia šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlygų. Siekiant išsamiai atskleisti pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, remtasi teismų praktika, kurioje detalizuojamas kitų BK straipsnių nuostatų (t. y. savo esme identiškų pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygoms) turinys. Tiriant pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, nagrinėta Direktyvos (ES) 2019/1937, BK ir Pranešėjų apsaugos įstatymo *travaux preparatoires*.

Šios straipsnio tikslas – atskleisti BK 39² straipsnyje įtvirtintų pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų turinį ir probleminius aspektus. Siekiant numatyto tikslo, sprendžiami šie uždaviniai: 1) atskleisti pranešėjo sampratą, įvertinant Pranešėjų apsaugos įstatymo nuostatų atitiktį Direktyvos (ES) 2019/1937 keliamiems reikalavimams dėl pranešėjo statuso apibrėžties; 2) remiantis Lietuvos teisiniu reguliavimu, teisės doktrina ir teismų praktika, atskleisti pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų turinį ir probleminius aspektus.

Straipsnio objektas yra BK 39² straipsnyje įtvirtintos pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Šiame straipsnyje neatliekama Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo, teismų praktikos bei teisės doktrinos lyginamoji analizė, kadangi nėra viena kita ES valstybė narė baudžiamuosiuose įstatymuose nenumato pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.

Tyrimas buvo atliekamas naudojant analizės, teleologinį, lingvistinį ir sisteminį metodus.

1. Asmens pripažinimas pranešėju pagal Pranešėjų apsaugos įstatymą

BK 39² straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinta viena iš pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų – asmens pripažinimas pranešėju pagal Pranešėjų apsaugos įstatymą. Analizuojamos sąlygos turinys BK nėra detalizuojamas. BK 39² straipsnio 1 dalies 1 punktas pasižymi blanketiškumu, kadangi kriterijai, pagal kuriuos asmuo pripažįstamas pranešėju, detalizuojami specialiaame įstatyme. Šios sąlygos turiniui išsamiai atskleisti būtina pateikti pranešėjo statuso sampratą pagal Direktyvos (ES) 2019/1937 ir PAĮ nuostatas.

Direktyvos (ES) 2019/1937 5 straipsnio 7 punkte atskleidžiama, kad pranešimo teikėjas¹⁶ yra fizinis asmuo, pranešantis arba viešai atskleidžiantis informaciją apie pažeidimus, kurią sužinojo vykdydamas su savo darbu susijusią veiklą. Direktyvos (ES) 2019/1937 5 straipsnio 2 punkte įtvirtinta, kad informacija apie pažeidimus yra tokia informacija, įskaitant pagrįstus įtarimus, apie faktinius arba galimus pažeidimus, kurie buvo padaryti arba labai tikėtina, kad bus padaryti, organizacijoje, kurioje pranešimo teikėjas dirba arba dirbo, arba kitoje organizacijoje, su kuria pranešimo teikėjas turi arba turėjo ryšių dirbdamas, ir apie mėginimus nusišalinti tokius pažeidimus. Direktyvos (ES) 2019/1937 5 straipsnio 9 punkte nustatyta, kad su darbu susijusiomis aplinkybėmis yra laikoma tokia dabartinė arba ankstesnė darbo veikla viešajame arba privačiame sektoriuje, nepriklausomai nuo tos veiklos pobūdžio, kurią vykdydami asmenys sužino informaciją apie pažeidimus ir kurios atžvilgiu tie asmenys, jei praneštų tokia informaciją, galėtų sulaukti atsakomųjų veiksmų. Direktyvos (ES) 2019/1937 4 straipsnio 2 ir 3 dalyse pažymėta, kad Direktyva (ES) 2019/1937 taip pat taikoma ir pranešimų teikėjams, kurie praneša arba viešai atskleidžia informaciją apie pažeidimus, kurią sužinojo dėl darbo santykių, kurie jau yra pasibaigę, arba pranešimų teikėjams, kurių darbo santykiai dar neprasisėję, tais atvejais, kai informaciją apie pažeidimus jie sužinojo įdarbinimo metu ar kitų ikisutartinių derybų metu.

¹⁶ Direktyvoje (ES) 2019/1937 vartojama sąvoka „pranešimo teikėjas“, o Pranešėjų apsaugos įstatyme – „pranešėjas“.

Pranešėjo statusui keliami kriterijai detalizuojami PAĮ 2 straipsnio 2 dalyje, kurioje atskleidžiama, informacijos apie pažeidimą pateikiančio asmens sąvoka. Pažymėtina, kad tai yra fizinis asmuo, pateikiantis informaciją apie pažeidimą įstaigoje, apie kurį sužinojo iš savo turimų ar turėtų tarnybos, darbo ar sutartinių (konsultavimo, rangos, subrangos, stažuotės, praktikos, savanoriškos veiklos ir pan.) santykių su šia įstaiga arba įdarbinimo ar kitų ikisutartinių santykių metu, taip pat informaciją apie pažeidimą pateikiantis savarankiškai dirbančio asmens statusą turintis asmuo, akcininkas ar asmuo, priklausantis įmonės administraciniam, valdymo ar priežiūros organui (įskaitant vykdomųjų galių neturinčius narius, taip pat savanorius ir apmokamus ar neapmokamus stažuotojus), arba bet kuris fizinis asmuo, dirbantis prižiūrint ir vadovaujant rangovams, subrangovams ir (ar) tiekėjams. Iš šio plataus apibrėžimo galima konstatuoti, kad šioje nuostatoje siekiama pabrėžti asmens, pateikusio informaciją apie pažeidimą, tam tikrą santykį su juridiniu asmeniu. PAĮ 2 straipsnio 2 dalyje nustatyti reikalavimai, kuriuos turi atitikti informaciją apie pažeidimą pateikiantis asmuo, tiesiogiai kyla iš Direktyvos 2019/1937 4 straipsnio 1–3 dalių, kuriose įtvirtinta Direktyvos 2019/1937 taikymo apimtis asmenims, ir yra visiškai įgyvendinti nacionalinėje teisėje.

Pranešėjo sąvokai svarbus Direktyvoje 2019/1937 vartojamos pažeidimo sąvokos atskleidimas. Direktyvos 2019/1937 5 straipsnio 1 punkte atskleidžiama, kad pažeidimai yra veiksmai arba neveikimas, kurie yra neteisėti ir susiję su Sąjungos aktais ir sritimis, patenkančiomis į Direktyvos 2019/1937 2 straipsnyje nurodytą materialinę taikymo sritį, arba prieštarauja Sąjungos aktuose ir srityse, patenkančiose į Direktyvos 2019/1937 2 straipsnyje nurodytą materialinę taikymo sritį, nustatytų taisyklių dalykui arba tikslui. Pagal PAĮ 2 straipsnio 7 dalį pažeidimu laikoma įstaigoje galbūt rengiama, daroma ar padaryta nusikalstama veika, administracinis nusižengimas, tarnybinis nusižengimas ar darbo pareigų pažeidimas, taip pat šiurkštus privalomų profesinės etikos normų pažeidimas, mėginimas nuslėpti minėtą pažeidimą ar kitas grėsmę viešajam interesui keliantis arba jį pažeidžiantis teisės pažeidimas, apie kuriuos informaciją apie pažeidimą pateikiantis asmuo sužino iš savo turimų ar turėtų tarnybos, darbo ar sutartinių (konsultavimo, rangos, subrangos, stažuotės, praktikos, savanoriškos veiklos ir pan.) santykių su šia įstaiga arba įdarbinimo ar kitų ikisutartinių santykių metu. Pabrėžtina, kad pagal PAĮ 3 straipsnio 1 dalį informacija apie pažeidimus teikiama siekiant apsaugoti viešąjį interesą, o informacijos pateikimas turint tikslą apginti išskirtinai asmeninius interesus nelaikomas pranešimu.

Direktyvos 2019/1937 2 straipsnio 1 dalies „a“ punkte nustatyti minimalūs standartai, kuriais užtikrinama apsauga asmenų, pranešančių apie pažeidimus, patenkančius į Direktyvos 2019/1937 priede nurodytų ES aktų taikymo sritį, šiose srityse: 1) viešųjų pirkimų; 2) finansinių paslaugų, produktų ir rinkų, taip pat pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos; 3) gaminių saugos ir atitikties; 4) transporto saugos; 5) aplinkos apsaugos; 6) radiacinės saugos ir branduolinės saugos; 7) maisto ir pašarų saugos, gyvūnų sveikatos ir gerovės; 8) visuomenės sveikatos; 9) vartotojų apsaugos; 10) privatumo ir asmens duomenų apsaugos bei tinklų ir informacinių sistemų saugumo. PAĮ 3 straipsnio 2 dalies 8 punkte nustatyta, kad informacija apie pažeidimus gali būti teikiama dėl pažeidimų, nurodytų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintame sąraše, parengtame atsižvelgiant į Direktyvoje (ES) 2019/1937 nurodytų Europos Sąjungos teisės aktų taikymo sritį. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. 1R-53 patvirtintame Europos Sąjungos teisės aktų ir juos įgyvendinančių Lietuvos Respublikos teisės aktų, dėl kurių informaciją apie pažeidimą pateikusiam asmeniui užtikrinama apsauga, sąrašė¹⁷ detalai nurodomos Direktyvos

¹⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. vasario 15 d. įsakymas Nr. 1R-53 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų ir juos įgyvendinančių Lietuvos Respublikos teisės aktų, dėl kurių informaciją apie pažeidimą pateikusiam asmeniui užtikrinama apsauga, sąrašo patvirtinimo“. TAR, 2022, 2760.

2019/1937 2 straipsnio 1 dalies „a“ punkte nustatytos sritys ir Direktyvos 2019/1937 priede nurodyti ES teisės aktai. PAĮ 3 straipsnio 2 dalies 12 punkte nustatyta, kad informacija gali būti teikiama ir dėl kitų pažeidimų, o tai reiškia, kad PAĮ įtvirtintas pažeidimų sąrašas nėra baigtinis. Pažeidimų sąrašas apima visas galimas sritis siekiant apsaugoti viešąjį interesą, o ne tik Direktyvos 2019/1937 2 straipsnio 1 dalyje išvardytas sritis¹⁸. Be to, PAĮ 3 straipsnio 2 dalies 1–7 punktuose atskleidžiama, kad informacija apie pažeidimus teikiama dėl: 1) pavojaus visuomenės saugumui ar sveikatai, asmens gyvybei ar sveikatai; 2) pavojaus aplinkai; 3) kludymo arba neteisėto poveikio teisėsaugos institucijų atliekamiems tyrimams ar teismams vykdamas teisingumą; 4) neteisėtos veiklos finansavimo; 5) neteisėto ar neskaidraus viešųjų lėšų ar turto naudojimo; 6) neteisėtu būdu įgyto turto; 7) padaryto pažeidimo padarinių slėpimo, kludymo nustatyti padarinių mastą. PAĮ paminėtos sritys Direktyvoje 2019/1937 nėra išskiriamos. Tai reiškia, kad PAĮ 3 straipsnio 2 dalies 1–7 punktuose nustatytomis sritimis užtikrinama pranešėjų apsauga ir dėl tokių pažeidimų, kurių nėra nustatyta Direktyvos 2019/1937 2 straipsnio 1 dalyje.

Svarbu pažymėti, kad tik kompetentinga institucija priima sprendimą dėl pranešėjo statuso suteikimo. PAĮ nustatytas kompetentingos institucijos funkcijas įgyvendina Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. PAĮ 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad kompetentinga institucija pagal PAĮ priima, pagal kompetenciją nagrinėja arba perduoda kitoms institucijoms nagrinėti pranešimus ar pateiktą informaciją apie pažeidimus, koordinuoja pranešėjų apsaugos ir pagalbos jiems pagal PAĮ procesą. Sprendimas pripažinti asmenį pranešėju gali būti priimtas, jeigu fizinio asmens nurodytos aplinkybės vertintinos kaip atitinkančios PAĮ nustatytus informacijos apie pažeidimą požymius.

Lietuva, įtvirtindama pranešėjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą BK, nustatė papildomą pranešėjų apsaugos priemonę, kurios nėra numatyta Direktyvoje 2019/1937, tačiau tuo pačiu apibrėžė pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo ribojimus. BK 39² straipsnio 2 dalyje įtvirtinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ribojimai, pagal kuriuos nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti atleistas pavojingas recidyvistas, asmuo, kuris turi teistumą, ir asmuo, kuris buvo nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti, organizatorius. PAĮ nėra nustatyta asmens požymių, dėl kurių jis negalėtų būti pripažintas pranešėju, todėl minėtų kategorijų asmenys gali būti pripažinti pranešėjais, tačiau negalės būti atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 39² straipsnį¹⁹. Taigi, svarbu įvertinti BK 39² straipsnio 2 dalyje nurodytiems asmenims taikomų ribojimų pagrįstumą.

Viena vertus, BK 39² straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys gali būti nesuinteresuoti pranešti apie nusikaltimus, kadangi nustatyti ribojimai nesuteikia galimybės būti atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės. Tikėtina, kad tokiu atveju gali likti neatskleistos pavojingesnės nusikalstamos veikos.

Kita vertus, pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės netaikymas minėtiems asmenims, autoriaus nuomone, laikytinas pagrįstu. BK papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto aiškinamajame rašte pažymėta, kad papildomais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ribojimais siekiama, kad siūlomomis nuostatomis nebūtų pasinaudota priešingai jų tikslams ir nebūtų sudarytos prielaidos pažeisti visuotinai pripažintą vertybių hierarchiją. Baudžiamosios teisės doktrinoje atskleidžiama, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju su nusikalstama veiką padariusiu asmeniu elgiamasi humaniškai, jo pasigailima, nes byloje yra duomenų, rodančių, kad baudžiamosios

¹⁸ Direktyvos 2019/1937 ir Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo Nr. XIII-804 pakeitimo ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto bei nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b7d15950c52e11eb91e294a1358e77e9>.

¹⁹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 47.

atsakomybės, baudmės paskirtis (tikslai) gali būti pasiekti ir be baudmės paskyrimo²⁰. BK 41 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta, kad bausme siekiama paveikti baudmę atlikusius asmenis, kad jie laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Jeigu pavojingas recidyvistas ar asmuo, kuris turi teistumą, padaro naują nusikalstamą veiką, tai suponuoja, kad vienas iš baudmės tikslų nebuvo pasiektas, o asmuo nepaiso ankstesniu nuosprendžiu padaryto įspėjimo, nenori laikytis įstatymų ir visuomenėje nustatytos tvarkos²¹. Be to, BK 41 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtinta, kad bausme siekiama užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), atskleisdamas teisingumo principą, yra pažymėjęs, kad kaltininko nubaudimas ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali paneigti baudžiamosios teisės esmės ir paskirties, sudaryti prielaidų nebaudžiamumui, formuoti nepagarbos įstatymui ar ignoruoti nukentėjusiųjų teisėtą interesą ir pan.²² Nusikaltimus padariusio asmens pripažinimas pavojingu recidyvistu yra teismo teisė, tačiau ne pareiga. BK 27 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad nusikaltimus padaręs asmuo teismo gali būti pripažintas pavojingu recidyvistu, jeigu šis asmuo: 1) turėdamas neišnykusį teistumą už labai sunkų nusikaltimą, padaro naują labai sunkų nusikaltimą; 2) būdamas recidyvistas, padaro naują labai sunkų nusikaltimą; 3) būdamas recidyvistas, jeigu bent vienas iš sudarančių recidyvą nusikaltimų yra labai sunkus, padaro naują sunkų nusikaltimą; 4) turėdamas tris teistumus už sunkius nusikaltimus, padaro naują sunkų nusikaltimą. LAT yra konstatavęs, kad BK 27 straipsnio 3 dalis suteikia galimybę teismui asmenį pripažinti pavojingu recidyvistu atsižvelgus į kaltininko asmenybę, nusikalstamų ketinimų įvykdymo laipsnį, dalyvavimo darant nusikaltimus pobūdį ir kitas bylos aplinkybes tik tada, kai nustatytos bylos aplinkybės, visų pirma, atitinka formalias BK 27 straipsnio 2 dalies sąlygas arba bent vieną iš jų²³. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš nutarčių konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai apelianą pripažino pavojingu recidyvistu²⁴. Byloje nustatyta, kad nuteistasis buvo charakterizuojamas neigiamai, t. y. sistemingai teisiamas už tyčinius smurtinio pobūdžio nusikaltimus, iš ankstesnių teistumų jokių teigiamų išvadų nedaro, anksčiau paskirtos ir atliktos baudmės tikslo nepasiekė, neturima nuolatinio legalaus pragyvenimo šaltinio, piktnaudžiaujama alkoholiniais gėrimais, o daugelis nusikaltimų padaryti esant neblaiviam²⁵. Taigi, minėtų aplinkybių visuma leidžia daryti išvadą apie padidėjusį asmens pavojingumo laipsnį.

Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat pagrįstai netaikomas asmeniui, kuris buvo nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti, organizatorius. Baudžiamosios teisės doktrinoje organizatorius įprastai yra laikomas pavojingiausia bendrininkų rūšimi²⁶. Teismų praktikoje taip pat atskleidžiama, kad organizatoriaus pavojingumas visuomenei yra didesnis nei kitų bendrininkų²⁷. Be to, BK 39² straipsnio 1 dalies 3–4 punktuose įtvirtintas aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą pavojingesnę pagal pobūdį nusikalstamą veiką yra nesuderinamas su BK 39² straipsnio 2 da-

²⁰ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 18.

²¹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 235.

²² LAT 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-244-976/2021.

²³ LAT 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-1073/2018.

²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92-487/2021.

²⁵ Ten pat.

²⁶ PRAPIESTIS, Jonas. BK 24 straipsnis. Bendrininkavimas ir bendrininkų rūšys. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 161.

²⁷ LAT 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-511/2020, 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268-719/2024.

lyje įtvirtintu ribojimu atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kuris buvo nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti, organizatorius. Šiuo atveju atskleidžiama ne kito asmens, o bendrai – t. y. pranešėjo ir kito asmens – padaryta nusikalstama veika, kurios organizatoriumi buvo pranešėjas. Autoriaus nuomone, loginio nuoseklumo trūktų ir tuo atveju, jeigu pranešėjas būtų atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už padarytą baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų nusikaltimą arba nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, tačiau kartu būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už padėtą atskleisti pavojingesnę nusikalstamą veiką, kurios organizatoriumi buvo jis pats.

Teismų praktikoje administracinėse bylose nurodoma, kad asmuo, siekdamas būti pripažintas pranešėju ir įgyti tokį statusą, turi atitikti šiuos požymius: asmuo pateikia informaciją apie pažeidimą įstaigoje; su įstaiga jį sieja ar siejo tarnybos ar darbo santykiai arba sutartiniai santykiai (konsultavimo, rangos, stažuotės, praktikos, savanorystės ir pan.); ir kompetentinga institucija asmenį pripažįsta pranešėju²⁸. Teismų praktika baudžiamosiose bylose dėl pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nėra gausi, tačiau vienoje baudžiamojoje byloje, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, asmuo neatitiko visų BK 39² straipsnyje numatytų sąlygų, todėl nebuvo pagrindo atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad asmuo nebuvo pripažintas pranešėju pagal PAĮ, nes tam jam reikėjo duomenis teisėsaugos institucijoms apie kitų asmenų galbūt padarytas nusikalstamas veikas pranešti laiku, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo metu, o ne jau bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Be to, baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad asmuo turi teistumą²⁹.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Pranešėjų apsaugos įstatyme nustatyti kriterijai, pagal kuriuos asmuo yra pripažįstamas pranešėju, atitinka Direktyvoje 2019/1937 keliamus reikalavimus pranešėjui. Atsižvelgiant į teisinio reguliavimo ir teismų praktikos analizę, išskirtini šie asmens pripažinimo pranešėju kriterijai: 1) pranešėju pripažįstamas tik fizinis asmuo, pranešantis informaciją apie pažeidimą juridiniame asmenyje; 2) apie pažeidimą sužinoma iš savo turimų ar turėtų tarnybos, darbo ar sutartinių (konsultavimo, rangos, stažuotės, praktikos, savanoriškos veiklos ir pan.) santykių su šia įstaiga arba įdarbinimo ar kitų ikisutartinių santykių metu; 3) Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro priimtas sprendimas dėl pranešėjo statuso suteikimo. Autoriaus vertinimu, pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagrįstai netaikomas pavojingam recidyvistui ir asmeniui, kuris turi teistumą, kadangi ankstesnėmis bausmėmis nebuvo pasiektas vienas iš bausmės tikslų – paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat pagrįstai netaikomas asmeniui, kuris buvo nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti, organizatorius, kadangi organizatorius yra laikomas pavojingiausia bendrininkų rūšimi. Be to, minėtas ribojimas yra nesuderinamas su BK 39² straipsnio 1 dalies 3–4 punktuose įtvirtintomis sąlygomis – t. y. aktyviu padėjimu atskleisti kito asmens padarytą pavojingesnę pagal pobūdį nusikalstamą veiką.

2. Asmens prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką

BK 39² straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta viena iš pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų – asmens prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, kad BK

²⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1961-662/2021, Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. birželio 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. e13-3331-331/2022.

²⁹ Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92-795/2023.

39² straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinta sąlyga teismų praktikoje nėra išsamiai atskleista, o ir baudžiamosios teisės doktrina šiuo aspektu nėra gausi, prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką toliau nagrinėjamas remiantis teismų praktika ir baudžiamosios teisės doktrina, kuri atskleidžia kituose BK straipsniuose³⁰ įtvirtintą identišką nuostatą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje atskleidžiama, kad prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką – tai pranešimas teisėsaugos, ikiteisminio tyrimo ar kitoms valstybės institucijoms apie savo padarytą nusikalstamą veiką ir paprastai būnant įsitikinusiam, kad apie tai valstybės institucijoms dar nėra žinoma³¹. Prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką laikytinos ir tokios situacijos, kai asmuo informaciją apie savo nusikalstamą veiką pateikia ikiteisminio tyrimo institucijos iniciatyva, pavyzdžiui, pakvietus jį į apklausą, pareiškus įtarimus padarius nusikalstamą veiką, todėl prisipažinimui konstatuoti visais atvejais būtina, kad asmuo pateiktų teisingus, nuoseklius, išsamius, neklaidinančius parodymus apie padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes, kitus asmenis, dalyvavusius darant nusikalstamą veiką ar prie jos prisidėjusius³². Be to, baudžiamosios teisės doktrinoje laikoma, kad kaltės prisipažinimas reiškia prisipažinimą padarius nusikalstamą veiką³³. Nors šios sąvokos yra apibrėžtos skirtingais terminais, tačiau jokio koncepcinio skirtumo neturi³⁴.

LAT jurisprudencijoje atskleidžiama, kad prisipažinimu laikoma situacija, kai asmuo savanoriškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, t. y. veiką, kurią jis tiesiogiai padarė, o jei nusikalstama veika padaryta kartu su bendrininkais – kai atskleidžia ir bendrininkų padarytus veiksmus³⁵. Kaltininko prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką yra pripažįstamas kaip kaltinamojo asmeninės valios aktas, kai kaltininkas savanoriškai, o ne dėl surinktų įrodymų byloje pripažįsta esmines jam inkriminuoto nusikaltimo faktines aplinkybes ikiteisminio tyrimo ar teismo bylos nagrinėjimo metu³⁶. Kai kaltininkas keičia parodymus, duoda tik iš dalies teisingus parodymus ar prisipažįsta tik dėl byloje surinktų įrodymų, toks prisipažinimas nėra savanoriškas³⁷. Prisipažinimas nereiškia, jog kaltininkas turi sutikti su visa kaltinimų apimtimi, – turi būti pripažįstamos esminės faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės; taip pat kaltinamasis neturi visiškai sutikti su jo veikos teisiniu vertinimu, kuris pateiktas kaltinime³⁸. Vertinant, ar asmuo prisipažino savanoriškai, reikia atsižvelgti, kaip asmuo, pranešęs apie nusikalstamą veiką, vertina teisėsaugos institucijų galimybes išaiškinti nusikalstamą veiką, kada ir kaip teisėsaugos institucijos sužinojo apie nusikalstamą veiką, ir ar as-

³⁰ Žr. BK 38 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 39¹ straipsnio 1 dalį ir 59 straipsnio 1 dalies 2 punktą.

³¹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 47; DRAKŠAS, Romualdas. BK 59 straipsnis. Atsakomybė lengvinančios aplinkybės. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 325.

³² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 47.

³³ JOVANOVIĆ, Ivan and STANISAVLJEVIĆ, Mirosljub (eds.) (2013). *Simplified forms of procedure in criminal matters. Regional criminal procedure legislation and experiences in application* [interaktyvus]. OSCE Mission to Serbia, p. 139. Iš: BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 10.15388/vu.thesis.418

³⁴ BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 10.15388/vu.thesis.418, p. 121.

³⁵ LAT 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-1073/2024.

³⁶ LAT 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-28-628/2023, 2023 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-654/2023, 2023 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-628/2023.

³⁷ LAT 2018 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261-489/2018.

³⁸ LAT 2023 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-628/2023.

mens prisipažinimo metu jau buvo surinkta objektyvių duomenų apie galimą šio asmens kaltę³⁹. Taip pat svarbu nustatyti, ar kaltininko parodymai prisideda prie tinkamo bylos išnagrinėjimo ir teisingo sprendimo priėmimo byloje⁴⁰.

Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju asmens prisipažinimu turėtų būti laikomos tokios situacijos, kai asmuo savanoriškai duoda nuoseklius ir neklaidinančius parodymus apie padarytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo metu. Autoriaus nuomone, nuoseklus ir neklaidinantis parodymų davimas ikiteisminio tyrimo įstaigai turėtų būti laikomas prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, net jei asmuo savanoriškai duoda parodymus, nežinodamas, kad ikiteisminio tyrimo įstaiga jau buvo surinkusi pakankamai duomenų kaltinimui pagrįsti. Be to, asmuo parodymus apie padarytą nusikalstamą veiką gali duoti ir bylos nagrinėjimo teisme metu. Pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo metu asmeniui pareikšti įtarimai dėl padarytos nusikalstamos veikos, dėl kurios asmuo parodymų nedavė (t. y. pasinaudojo teise tylėti), tačiau asmuo buvo pripažintas pranešėju pagal PAĮ ir ikiteisminio tyrimo metu aktyviai padėjo atskleisti kito asmens (darbuotojo) padarytą nusikalstamą veiką, kuri buvo pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Šiuo atveju asmens parodymų davimas apie savo padarytą nusikalstamą veiką bylos nagrinėjimo metu, autoriaus nuomone, turėtų būti vertinamas kaip prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką ir tai nebūtų kliūtis taikyti pranešėjo atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu likusios trys pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos būtų įgyvendintos. Prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką turėtų būti laikomos ir tokios situacijos, kai asmuo ikiteisminio tyrimo metu neprisipažįsta arba prisipažįsta tik iš dalies, o bylos nagrinėjimo teisme metu – visiškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką. Tokiu atveju svarbu nustatyti, ar ikiteisminio tyrimo metu kaltininko atsisakymas duoti parodymus buvo nulemtas siekio įvertinti ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų pakankamumą kaltinimui pagrįsti.

Asmeniui, prisipažįstant apie padarytą nusikalstamą veiką, nėra būtina sutikti su jo padarytos veikos teisiniu vertinimu, kuris pateiktas pranešime apie įtarimą ar kaltinamajame akte. Pavyzdžiui, pranešime apie įtarimą ar kaltinamajame akte asmens veika kvalifikuojama pagal BK 222 straipsnio 2 dalį kaip apgaulingas finansinės apskaitos tvarkymas ir organizavimas, tačiau asmuo nesutinka su pateiktu veikos kvalifikavimu ir nurodo, kad jo veika turėtų būti vertinama pagal BK 223 straipsnio 1 dalį – kaip aplaidus finansinės apskaitos tvarkymas ir organizavimas. Šiuo atveju asmens nesutikimas su pranešime apie įtarimą ar kaltinamajame akte pateiktu padarytos veikos teisiniu vertinimu nedaro įtakos asmens prisipažinimui, tačiau veikos kvalifikavimas yra reikšmingas kitai pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygai – siekiant nustatyti, ar asmens padaryta ar padėta atskleisti nusikalstama veika pagal savo pobūdį yra pavojingesnė. Nagrinėjamu atveju asmens padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimas pagal BK 222 straipsnio 2 dalį ar BK 223 straipsnio 1 dalį gali nulemti tai, kad asmens padaryta nusikalstama veika pagal savo pobūdį bus pripažinta mažiau pavojinga, tokio pat pavojingumo ar pavojingesnė už nusikalstamą veiką, kurią pranešėjas padėjo atskleisti.

Darytina išvada, kad asmens prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką yra tada, kai asmuo savanoriškai duoda nuoseklius ir neklaidinančius parodymus apie jo paties padarytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo teisme metu.

³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-373-487/2023, Kauno apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-412-888/2024.

⁴⁰ LAT 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-387/2022.

3. Aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką

BK 39² straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga – aktyvi pagalba atskleidžiant kito asmens padarytą nusikalstamą veiką. Kaip nurodoma BK papildymo 39² straipsniu įstatymo projekto aiškinamajame rašte, formuluotė „aktyviai padėjo atskleisti“ yra perimta iš BK 39¹ straipsnio, o pagrindiniai kriterijai, kuriais būtų nuoseklu ir tikslinga vadovautis aiškinant analogišką BK 39² straipsnio nuostatą, yra šie: 1) savanoriškas atvykimas ir pranešimas apie nusikalstamą veiką; 2) visiškas savo kaltės pripažinimas ar, priešingai, savo vaidmens menkinimas; 3) ar tokio asmens savanoriškas prisipažinimas iš esmės nebuvo sąlygotas byloje susiklosčiusių aplinkybių, kurios pagal savo esmę paskatino asmenį prisipažinti bei būti aktyviam; 4) vaidmuo padarant atskleidžiamą nusikalstamą veiką, buvimas jų iniciatoriumi ar, priešingai, nepagrindinio vaidmens atlikimas; 5) parodymų išsamumas ir konkretumas; 6) asmens parodymų išskirtinis svarbumas, iš esmės nulėmęs nusikalstamą veiką atskleidimą; 7) ne tik savo tikslaus vaidmens darant nusikaltimus, bet ir bendrininkų veiksmų, nusikalstamos veikos padarymo mechanizmo atskleidimas; 8) nuoseklus parodymų davimas ir bendradarbiavimas viso baudžiamojo proceso metu⁴¹. Pirmieji trys paminėti kriterijai atskleidžia BK 39² straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintos prisipažinimo padarius nusikalstamą veiką sąlygos turinį, o ne aktyvų padėjimą atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką. Minėtų kriterijų išskyrimas kelia rimtų abejonių dėl analizuojamos sąlygos aiškinimo, kadangi aktyvaus padėjimo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką sąlyga iš esmės apima asmens prisipažinimo padarius nusikalstamą veiką sąlygą. Toks aktyvaus padėjimo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką turinio aiškinimas ir sutapatinimas su prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką yra kritikuotinas. Aktyvaus padėjimo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką turinys turėtų būti aiškinamas siauriau. Autoriaus nuomone, vertinant, ar asmuo aktyviai padėjo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką, turėtų būti atsižvelgiama į tai, ar: 1) asmens parodymai apie kito asmens padarytą nusikalstamą veiką buvo išsamūs ir nuoseklūs viso baudžiamojo proceso metu; 2) asmens parodymai iš esmės nulėmė kito asmens padarytos nusikalstamos veikos atskleidimą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką aiškinamas taip, kad asmuo įstatyme nustatytais būdais pranešė apie kitų asmenų nusikalstamą veiką, pateikdamas konkrečios informacijos, taip pat tiek ikiteisminio tyrimo, tiek ir bylos nagrinėjimo teisme metu būna aktyvus proceso dalyvis, teikdamas turimą informaciją apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, veiką padariusius asmenis, jų asmenybes ir t. t.⁴² Analizuojamos sąlygos turinys iš esmės sutampa su BK 59 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytos atsakomybės lengvinančios aplinkybės dalimi ir BK 62 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta sąlyga – t. y. padėjimu išaiškinti nusikalstamą veiką. Padėjimu išaiškinti nusikalstamą veiką laikytini tokie asmens aktyvūs veiksmai, kai jis savanoriškai padeda išaiškinti svarbiausias nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, surinkti daiktinius įrodymus, nurodo liudytojus ir pan.⁴³ Jei nusikalstama veika padaryta bendrininkaujant su kitais asmenimis ir asmuo atsisako padėti išaiškinti kitus bendrininkus, pavyzdžiui, nurodyti jam žinomas jų pavardes, gyvenamąją ar slapstymosi vietą, kitus svarbius požymius ar pateikti kitokias

⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 392 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/740bf8e0db6d11e8820ea019e5d9ad04?jfwid=hp3bv0m85>.

⁴² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 48.

⁴³ DRAKŠAS, Romualdas. BK 59 straipsnis. Atsakomybė lengvinančios aplinkybės; ŠULIJA, Gintautas ir ŠVEDAS, Gintaras. BK 62 straipsnis. Švelnesnės, negu įstatymo numatyta, bausmės skyrimas. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 326, 351.

reikalingas žinias, negali būti laikoma, kad jis padeda išaiškinti nusikalstamą veiką⁴⁴. Baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat buvo keliamas klausimas, kaip turėtų būti interpretuojamas BK 39¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintas aktyvus padėjimas, kadangi baudžiamasis įstatymas neapibrėžia kitų kriterijų, leidžiančių įvertinti, ar įtariamas asmuo buvo aktyvus, ar ne, išskyrus galutinį rezultatą – atskleidimą organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas. A. Gutauskio nuomone, tinkamesnis terminas „informacijos vertingumas“ buvo numatytas 1961 m. BK, todėl atitinkamai aiškinant aktyvų padėjimą, tenka remtis pateiktos informacijos vertingumu. Įtariamo asmens parodymai turi būti vertingi, nes tik tada galima kelti klausimą dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės⁴⁵.

Teismų praktikoje akcentuojama ir tai, kad aktyvus padėjimas išaiškinti nusikaltimą yra tada, kai kaltininkas savo valia padeda išaiškinti esmines nusikaltimo padarymo aplinkybes⁴⁶. Padėjimu išaiškinti nusikalstamą veiką pripažintini atvejai, kai kaltininkas laisva valia aktyviais veiksmais padeda išaiškinti visas jam žinomas nusikalstamos veikos detales, kurios (dalis kurių) pareigūnams iki tol nebuvo žinomos, nurodo nusikalstamai veikai išaiškinti reikšmingos informacijos žinančius asmenis ir (ar) pateikia nusikalstamai veikai išaiškinti reikšmingus daiktus, dokumentus, kitus objektus arba nurodo jų buvimo vietą⁴⁷. Vienoje iš baudžiamųjų bylų apeliacinės instancijos teismas nenustatė pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų visumos, nors asmuo ir buvo Generalinės prokuratūros prokuroro sprendimu pripažintas pranešėju. Apeliacinės instancijos teismas nuosprendyje akcentavo šias bylos aplinkybes: G. I. yra laikomas teistu, tik iš dalies prisipažino padaręs nusikalstamą veiką (iš dalies pripažino kaltę dėl prekių, panaudotų ne bendrovės pajamoms uždirbti, įtraukimą į buhalterinę apskaitą), ir nusikalstama veika, apie kurią jis pranešė, nebuvo padaryta, t. y. jis pranešė apie neva neteisėtus V. D. buvusios sutuoktinės I. D. veiksmus 2011–2019 m. neatlygintiškai naudojantis UAB turtu ir paslaugomis, nedeklaravus ryšių su bendrovės akcininku V. D. Atlikus tyrimą, nei tarnybinių, nei drausminių nuobaudų I. D. nebuvo skirta ir ikiteisminis tyrimas pradėtas nebuvo⁴⁸.

Analizuojamos sąlygos turinys kelia abejonių, ar aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką yra galimas bendrininkavimo atveju (išskyrus tam tikrus atvejus, pavyzdžiui, vykdytojo ekscesą, jeigu vykdytojo padaryta nusikalstama veika pagal savo pobūdį yra pavojingesnė už veiką, kuri buvo iš anksto bendrininkų sutarta). BK 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Baudžiamosios teisės doktrinoje atskleidžiama, kad asmenų baudžiamoji atsakomybė yra individuali ir kiekvienas bendrininkas atsako už savo veikimą (neveikimą) tiek, kiek vykdytojo veiką apėmė bendrininko tyčia, susitarimas veikti bendrai, todėl bendrininkai neatsako už vykdytojo ekscesą⁴⁹. Analizuojama sąlyga

⁴⁴ ŠULIJA, Gintautas; ŠVEDAS, Gintaras. BK 62 straipsnis. Švelnesnės, negu įstatymo numatyta, bausmės skyrimas. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 351.

⁴⁵ GUTAUSKAS, Aurelijus (2004). Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Jurisprudencija*, 60(52), p. 58.

⁴⁶ LAT 2017 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-696/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-301-1076/2019.

⁴⁷ LAT 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023, Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-627/2025.

⁴⁸ Šiaulių apygardos teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-616/2022.

⁴⁹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 365.

ipso facto suponuoją, kad nusikalstama veika turi būti padaryta ne pranešėjo, o kito asmens (t. y. atskleidžiama kito asmens padaryta nusikalstama veika). Pažymėtina, kad nusikalstama veika, kurią pranešėjas padėjo atskleisti, pagal savo pobūdį turi būti ir pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Taigi, analizuojama sąlyga negali būti įvykdyta bendrininkavimo atveju, kadangi kitų bendrininkų veiksmai (neveikimas) yra atskleidžiami bendrininkų bendrai padarytoje nusikalstamoje veikoje, o bendrininkų atlikti veiksmai (neveikimas) kvalifikuojami pagal to paties BK Specialiosios dalies straipsnį ar jo dalį.

Darytina išvada, kad aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką reiškia, kad asmuo duoda išsamius ir nuoseklius parodymus, kurie iš esmės nulemia kito asmens padarytos nusikalstamos veikos atskleidimą. Ši pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga negali būti įvykdyta bendrininkavimo atveju, išskyrus situacijas, kai nustatomas bendrininkų susitarimo ribų peržengimas (ekscesas), o bendrininko padaryta nusikalstama veika yra pavojingesnė už bendrininkų bendrai padarytą nusikalstamą veiką.

4. Asmens padėta atskleisti nusikalstama veika pagal savo pobūdį pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika

BK 39² straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtinta sąlyga, pagal kurią asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu nusikalstama veika, kurią jis padėjo atskleisti, pagal savo pobūdį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Įstatymų leidėjo nustatytoje sąlygoje nusikalstamų veikų pavojingumas palyginamas tik pagal pavojingumo pobūdį, o palyginimas pagal pavojingumo laipsnį analizuojamoje sąlygoje nėra numatytas. Be to, ši sąlyga iš dalies atskleidžia BK 39² straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintą sąlygą (aktyvų padėjimą atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką), atitinkamai pabrėžiant pranešėjo ir kito asmens padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo santykį.

Baudžiamosios teisės doktrinoje atskleidžiama, kad pranešėjo padarytos nusikalstamos veikos kokybinė charakteristika, kurią lemia veikos objektas, padarinių rūšis, veikos padarymo būdas, kaltės forma, motyvų, tikslų turinys ir t. t., parodo jos mažesnę pavojingumą nei nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti⁵⁰. Be to, baudžiamosios teisės doktrinoje sutariama, kad nustatant, ar kaltininkas suvokė nusikalstamos veikos pavojingą pobūdį, pakanka nustatyti, kad jis suvokė objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius⁵¹. Nusikalstamomis pripažįstamos ne šiaip pavojingos veikos, o pačios pavojingiausios – veikos, kuriomis kėsinamasi į didžiausias vertybes⁵². Nusikalstama veika – tai pavojinga viešpataujančiai vertybių sistemai veika⁵³. Vertinant, kuri nusikalstama veika pagal savo pobūdį yra pavojingesnė, paprastai lyginamas BK Specialiosios dalies straipsnių, nustatančių atsakomybę už šias veikas, sankcijų griežtumas, taip pat turi būti įvertinama nusikalstamų veikų rūšis (baudžiamasis nusižengimas ar nusikaltimas), nusikaltimų kategorija ir pan.⁵⁴ Nusikalstamos veikos pavojingumas vertinamas dviem lygiais: a) įstatyme ir b) teisinėje praktikoje taikant įstatymą; o

⁵⁰ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 48.

⁵¹ BIKELIS, Skirmantas (2004). Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. *Jurisprudencija*, 60(52), 67.

⁵² PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia, p. 119.

⁵³ PIESLIAKAS, Vytautas (2009). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Antras leidimas. Vilnius: Justitia, p. 126.

⁵⁴ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 48.

konkreto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo pavojingumas įvertinamas nagrinėjant teisme kiekvieną baudžiamąją bylą ir priimant nuosprendį⁵⁵. Paminėtina, kad nusikaltimai, vienodi pagal pavojingumo pobūdį, dažniausiai yra diferencijuojami pagal pavojingumo laipsnį⁵⁶.

Teismų praktikoje pažymėta, kad nusikaltimo pavojingumą nulemia du kriterijai – pavojingumo pobūdis ir pavojingumo laipsnis⁵⁷. Pavojingumo pobūdis rodo, koks yra pavojingumas (jo turinys), o pavojingumo laipsnis, kurį lemia daugelis veiksnių (t. y. nusikalstamos veikos padarymo būdas, motyvai, tikslai bei kitos aplinkybės), parodo, kokio dydžio yra šis pavojingumas⁵⁸. Pavojingumo pobūdis yra kokybinė nusikalstamos veikos charakteristika, o pavojingumo laipsnis išreiškia kiekybinę nusikalstamos veikos charakteristiką⁵⁹. Paminėtina, kad BK 39² straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtinta sąlyga nėra analizuota teismų praktikoje. Analizuojama sąlyga suponuoja, kad turi būti įvertintas pranešėjo padarytos ir padėtos atskleisti nusikalstamų veikų pavojingumo santykis. Atitinkamai, tiek pranešėjo padaryta, tiek jo padėta atskleisti nusikalstama veika gali būti priskiriama skirtingoms arba toms pačios nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal BK 10 ar 11 straipsnius. Nusikalstamų veikų pavojingumas palyginamas pagal nusikalstamų veikų pavojingumo vertinimo kriterijus, kurie atskleidžiami LAT jurisprudencijoje, aiškinant bausmių apėmimo, kai padarytos nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą ir priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal BK 10 ar 11 straipsnius, taikymą. Teismų praktikoje išaiškinta, kad tais atvejais, kai nusikalstamos veikos skiriasi per vieną ar kelias kategorijas (pvz., nesunkus ir sunkus, apysunkis ir labai sunkus nusikaltimas), laikytina, kad jos labai skiriasi pagal savo pavojingumą⁶⁰. LAT yra konstatavęs ir tai, kad, sprendžiant, ar konkrečios nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą, būtina vadovautis ne tik formalioju kriterijumi – kad nusikaltimai priskiriami ne toms pačioms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal BK 10 ar 11 straipsnį, bet įvertinti ir konkrečių nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį⁶¹. Vertindamas konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį, teismas atsižvelgia į įstatymo ginamas vertybes, žalingų pasekmių turinį, kaltės formą, vertindamas konkretaus nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį – į kėsinimosi dalyko vertingumą, nusikaltimo padarymo būdą, laiką, vietą, panaudotus įrankius ar priemones, padarytos žalos dydį ir mastą, bendrininkavimo formą, nusikaltimo tikslus ir motyvus⁶². Konkretaus nusikaltimo pavojingumo pobūdis ir laipsnis gali lemti, kad nusikaltimai priskiriami skirtingoms kategorijoms pagal BK 11 straipsnį, tačiau labai nesiskiria pagal pavojingumą⁶³. Antai LAT baudžiamojoje byloje, kurioje asmeniui, nuteistam pagal BK 182 straipsnio 1 dalį, 300 straipsnio 1 dalį ir 182 straipsnio 2 dalį už sukčiavimą apgaule, klastojant dokumentus ir užvaldant svetimą turtą, paskirtos bausmės bendrintos dalinio sudėjimo būdu, konstatavus, kad padaryti nusikaltimai pagal savo pobūdį ir pavojingumą labai nesiskiria⁶⁴.

⁵⁵ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia, p. 124–125.

⁵⁶ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 149.

⁵⁷ LAT 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-387/2024.

⁵⁸ LAT 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020, 2022 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-719/2022.

⁵⁹ LAT 2022 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-719/2022.

⁶⁰ LAT 2023 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-788/2023.

⁶¹ LAT 2022 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-1-303/2022.

⁶² LAT 2022 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-1-303/2022.

⁶³ LAT 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-71-458/2020, 2022 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-1-303/2022.

⁶⁴ LAT 2019 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-7-3-489/2019, 2022 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-1-303/2022.

Analizuojamoje sąlygoje įtvirtintas nusikalstamų veikų pavojingumo palyginimas tik pagal jų pobūdį. Autoriaus nuomone, siekiant palyginti, kurio asmens padaryta nusikalstama veika yra pavojingesnė, nepakanka įvertinti vien tik nusikalstamų veikų pobūdį. Be to, papildomai turėtų būti įvertinamas ir nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnis. Pavyzdžiui, vienoje įmonėje (įstaigoje) dirbantys du darbuotojai, vykdydami viešuosius pirkimus, padarė BK 182 straipsnio 1 dalyje numatytą nesunkų nusikaltimą – sukčiavimą. Abu darbuotojai apgaule savo naudai įgijo svetimą turtą: vienas darbuotojas – 501 Eur, o kitas – 20 000 Eur. Šiuo atveju abu nusikaltimus jungia rūšinis objektas – nuosavybė. Natūraliai kyla klausimas, ar šiuo atveju galima teigti, kad darbuotojas, pranešęs apie kito darbuotojo padarytą sukčiavimą, atitiks šioje straipsnio dalyje analizuojamą sąlygą, t. y. kad kito darbuotojo atskleista nusikalstama veika pagal savo pobūdį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika. Manytina, kad ne, kadangi abiejų darbuotojų padaryti nusikaltimai pagal savo pobūdį yra tapatūs (t. y. vienodo pavojingumo pobūdžio) ir priskirtini tai pačiai tyčinių nusikaltimų rūšiai. Darbuotojų padarytų nusikalstamų veikų pavojingumas turėtų būti palyginamas pagal padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį, įvertinant darbuotojų padarytos žalos dydį. Kita vertus, pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas negalėtų būti taikomas tada, kai nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdis ir laipsnis sutampa bei neįmanoma nustatyti, kurio darbuotojo padaryta nusikalstama veika yra pavojingesnė. Pavyzdžiui, du įmonės (įstaigos) darbuotojai, vykdydami viešuosius pirkimus, pasisavino po 10 000 Eur ES fondo lėšų. Šiuo atveju darbuotojai padarė BK 182 straipsnio 1 dalyje numatytą nesunkų nusikaltimą – sukčiavimą. Jeigu negalima nustatyti, kurio iš darbuotojų veika yra pavojingesnė, arba jei abiejų darbuotojų veikos pagal pavojingumo pobūdį ir laipsnį sutampa, tokiu atveju darbuotojui netaikomas pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Nusikalstamos veikos objekto, kaltės formos bei padarinių rūšies įvertinimas leidžia nustatyti, ar asmens padėta atskleisti nusikalstama veika pagal savo pobūdį laikytina pavojingesnė negu jo paties padaryta veika. Autoriaus nuomone, jeigu asmens padėta atskleisti nusikalstama veika ir jo paties padaryta nusikalstama veika sutampa pagal pavojingumo pobūdį, būtina nustatyti ir padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį. Pagal LAT jurisprudenciją, vertinant pavojingumo laipsnį, turi būti atsižvelgiama į kėsಿನimosi dalyko vertingumą, nusikaltimo padarymo būdą, laiką, vietą, panaudotus įrankius ar priemones, padarytos žalos dydį ir mastą, bendrininkavimo formą, nusikaltimo tikslus ir motyvus. Be to, teismas kiekvienu atveju nagrinėdamas baudžiamąją bylą turi įvertinti, *inter alia*, nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, o tai gali padėti atskirti pagal pavojingumo pobūdį vienodas nusikalstamas veikas. Atsižvelgiant į tai, siūlytina BK 39² straipsnio 1 dalies 4 punktą pakeisti ir nustatyti, kad „nusikalstama veika, kurią jis padėjo atskleisti, yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika“ arba „nusikalstama veika, kurią jis padėjo atskleisti, pagal pobūdį ir laipsnį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika“.

Išvados

1. Lietuva, įtvirtindama pranešėjų atleidimo nuo administracinės atsakomybės institutą Administracinių nusižengimų kodekso 21¹ straipsnyje ir pranešėjų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą BK 39² straipsnyje, nacionaliniu lygiu nustatė papildomą pranešėjų apsaugos priemonę, kuri nėra įtvirtinta Direktyvoje 2019/1937. Pranešėjų apsaugos įstatyme nustatyti kriterijai, pagal kuriuos asmuo yra pripažįstamas pranešėju, atitinka Direktyvoje 2019/1937 keliamus reikalavimus pranešėjui.
2. Asmuo pripažįstamas pranešėju, kai Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras priima sprendimą suteikti pranešėjo statusą fiziniam asmeniui, kuris pateikia informaciją apie

pažeidimą juridiniame asmenyje, sužinotą iš jo tarnybinių, darbo ar kitų sutartinių santykių. Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagrįstai netaikomas pavojingam recidyvistui ir asmeniui, kuris turi teistumą, kadangi minėtų asmenų atžvilgiu paskirtos bausmės nepasiekė vieno iš bausmės tikslų – paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagrįstai netaikomas asmeniui, kuris buvo nusikalstamos veikos, kurią jis padėjo atskleisti, organizatorius, kadangi organizatorius yra laikomas pavojingiausia bendrininkų rūšimi. Be to, minėtas ribojimas yra nesuderinamas su BK 39² straipsnio 1 dalies 3–4 punktuose įtvirtintomis sąlygomis – t. y. aktyviu padėjimu atskleisti kito asmens padarytą pavojingesnę pagal pobūdį nusikalstamą veiką.

3. Asmens prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką yra tada, kai asmuo savanoriškai duoda nuoseklius ir neklaidinančius parodymus apie jo paties padarytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo teisme metu.
4. Aktyvus padėjimas atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką reiškia, kad asmuo duoda išsamius ir nuoseklius parodymus, kurie iš esmės nulemia kito asmens padarytos nusikalstamos veikos atskleidimą. Ši sąlyga negali būti įvykdyta bendrininkavimo atveju, kadangi šiuo atveju atskleidžiami kitų bendrininkų veiksmai (neveikimas) bendrai padarytoje nusikalstamoje veikoje, o bendrininkų veiksmai (neveikimas) kvalifikuojami pagal tą patį BK Specialiosios dalies straipsnį ar jo dalį. Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės galėtų būti taikomas bendrininkavimo atveju, jeigu būtų nustatytas bendrininkų susitarimo ribų peržengimas (ekscesas), o bendrininko padaryta nusikalstama veika būtų pavojingesnė už bendrininkų bendrai padarytą nusikalstamą veiką.
5. Įstatymų leidėjas įtvirtino asmens padėtos atskleisti nusikalstamos veikos ir jo paties padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo palyginimą tik pagal pavojingumo pobūdį. Jeigu nusikalstamų veikų pavojingumas sutampa pagal pavojingumo pobūdį, papildomai turėtų būti įvertinamas ir nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnis. Atsižvelgiant į tai, siūlytina BK 39² straipsnio 1 dalies 4 punktą pakeisti ir nustatyti, kad „nusikalstama veika, kurią jis padėjo atskleisti, yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika“ arba „nusikalstama veika, kurią jis padėjo atskleisti, pagal pobūdį ir laipsnį yra pavojingesnė negu jo paties padaryta nusikalstama veika“.

Literatūra

Teisės aktai

Europos Sąjungos teisės aktai

Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos. *OJ L* 305, 2019, p. 17–56.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. 2015 m. birželio 25 d. Nr. XII-1869. TAR, 2015, 11216.

Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. XIII-804. TAR, 2017, 19743.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39² straipsniu įstatymas. 2018 m. gruodžio 20 d. Nr. XIII-1844. TAR, 2018, 21873.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. vasario 15 d. įsakymas Nr. 1R-53 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų ir juos įgyvendinančių Lietuvos Respublikos teisės aktų, dėl kurių informaciją apie pažeidimą pateikusiame asmeniui užtikrinama apsauga, sąrašo patvirtinimo“. TAR, 2022, 2760.

Specialioji literatūra

- ABAZI, Vigilencia (2020). The European Union Whistleblower Directive: A “Game Changer” for Whistleblowing Protection? *Industrial Law Journal*, 49(4), 640–656 [interaktyvus]. DOI 10.1093/indlaw/dwaa023.
- BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>
- BALAN, Emil and TUDORASCU, Mihaela-Miruna (2022). The Whistleblower. Evolution and Perspectives. *The Academic Journal of Law and Governance*, 10, 53–63 [interaktyvus]. <https://www.jstor.org/stable/45022350>
- BIKELIS, Skirmantas (2004). Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. *Jurisprudencija*, 60(52), 63–73.
- BIVEINYTĖ, Roberta (2022). *Pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas.
- DRAKŠAS, Romualdas. BK 59 straipsnis. Atsakomybę lengvinančios aplinkybės. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 322–333.
- GUTAUSKAS, Aurelijus (2004). Asmenų, susijusių su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ypatumai. *Jurisprudencija*, 60(52), 51–62.
- JOVANOVIČ, Ivan and STANISAVLJEVIČ, Miroljub (eds.) (2013). *Simplified forms of procedure in criminal matters. Regional criminal procedure legislation and experiences in application* [interaktyvus]. OSCE Mission to Serbia. Iš: BAGDŽIUS, Justinas (2022). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla [interaktyvus]. 10.15388/vu.thesis.418
- PIESLIAKAS, Vytautas (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia.
- PIESLIAKAS, Vytautas (2009). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Antras leidimas. Vilnius: Justitia.
- PRAPIESTIS, Jonas. BK 24 straipsnis. Bendrininkavimas ir bendrininkų rūšys. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 153–164.
- ŠULIJA, Gintautas; ŠVEDAS, Gintaras. BK 62 straipsnis. Švelnesnės, negu įstatymo numatyta, bausmės skyrimas. Iš: ŠVEDAS, Gintaras (red.) (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 348–357.
- ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- VAIZGĖLAITĖ, Eglė (2024). *Pranešėjo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės problematika Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė, Vytauto Didžiojo universitetas.
- VAN WAEYENBERGE, Arnaud and DAVIES, Zachariah (2020). The Whistleblower Protection Directive (2019/1937): A Satisfactory but Incomplete System. *European Journal of Risk Regulation*, 12 (2021), 236–244 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/err.2020.87>.
- ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta; BLIUJENĖ, Gintarė (2020). Pranešėjų apsauga: teisinis reguliavimas ir jo taikymo pirmieji metai Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 29(1), 113–129 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.13165/JUR-20-27-1-06>.

Teismų praktika

- LAT 2017 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-696/2017.
- LAT 2018 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261-489/2018.
- LAT 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-1073/2018
- LAT 2019 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-7-3-489/2019.
- LAT 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.
- LAT 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-71-458/2020.
- LAT 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-511/2020.
- LAT 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-244-976/2021.
- LAT 2022 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-1-303/2022.

LAT 2022 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-719/2022.
 LAT 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-387/2022.
 LAT 2023 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-788/2023.
 LAT 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-28-628/2023.
 LAT 2023 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-654/2023.
 LAT 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023.
 LAT 2023 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-628/2023.
 LAT 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-1073/2024.
 LAT 2024 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-387/2024.
 LAT 2024 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268-719/2024.
 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1961-662/2021.
 Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-301-1076/2019.
 Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92-487/2021.
 Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-373-487/2023.
 Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-627/2025.
 Šiaulių apygardos teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-616/2022.
 Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92-795/2023.
 Kauno apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-412-888/2024.
 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. birželio 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. e13-3331-331/2022.

Travaux préparatoires

Direktyvos 2019/1937 ir Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo Nr. XIII-804 pakeitimo ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto bei nacionalinių teisės aktų atitikties lentelė [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b7d15950c52e11eb91e294a1358e77e9>.
 ES Komisija (2018-04-23). *ES Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl pareiškėjų apsaugos stiprinimo ES hygieniu*. COM/2018/214 final [interaktyvus]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52018DC0214>.
 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 392 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/740bf8e0db6d11e8820ea019e5d9ad04?jfwid=hp3bv0m85>.

Kita praktinė medžiaga

ES Komisija (2024-07-03). *ES Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. spalio 23 d. direktyvos (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos įgyvendinimo ir taikymo* [interaktyvus]. https://commission.europa.eu/document/download/7cc63350-88c9-4c0b-a46e-04fc11e673e7_en?filename=COM_2024_269_1_EN_ACT_part1_v6.pdf.
 VILKELYTĖ, Simona (2023-02-27). „Ką sako naujausia Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika: pranešėjas ar pasakotojas?“ [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/02/27/s-vilkelyte-ka-sako-naujauasia-europos-zmogaus-teisiu-teismo-praktika-pranesejas-ar-pasakotojas/>

Ignas Gagas yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros doktorantas. Pagrindinės mokslinių interesų ir tyrimų sritys – baudžiamoji teisė, pranešėjų apsauga. Rengiamos disertacijos pavadinimas „Pranešėjų apsauga baudžiamajame procese“.

Ignas Gagas is a PhD student at the Department of Criminal Justice, Vilnius University Faculty of Law. His main areas of scientific interest and research include criminal law and whistleblower protection. The title of his dissertation in progress is “Protection of Whistleblowers in Criminal Procedure”.